

Karol Marx nielen ekonóm, ale aj novinár

Karl Marx not only an economist but also a journalist

Vladimír Bačišin

Abstrakt

Článok opisuje a analyzuje Karola ako ekonóma a novinára. Predstavuje teóriu krízy Karola Marxa. Zaoberá sa jeho novinárskou činnosťou v rôznych periodikách. Zaoberá sa najmä obdobím keď bol európskym spravodajcom amerického denníka New York Tribune. Autor charakterizuje stav britskej tlače v polovici XIX. storočia. Okrem toho sa autor venuje úlohe denníka New York Tribune v rozvoji americkej tlače, najmä tomu že denník jedným z prvých vzorov kvalitatívnej žurnalistiky.

Kľúčové slová Karol Marx, New York Tribune, journalism

JEL klasifikácia G31

Abstract

The article describes and analyzes how Charles economist and journalist. Represents a crisis theory of Karl Marx. It deals with his journalistic activities in various periodicals addresses the particular period when the European rapporteurs U.S. the New York Tribune. The author characterizes the state of the British press in the middle of the XIX. century. In addition, the author discusses the role of the New York Tribune in the development of the U.S. press, in particular the fact that the newspaper one of the first models of quality journalism.

Key words Karl Marx, New York Herald, journalism

JEL classification G31

FOR FIN, Odborný mesačník pre financie a investovanie,

Bratislava, Fin Star 2014, ISSN 1339-5416, Júl-August / 2014

Úvod

Po roku 1990 sa Karol Marx vytratil, alebo dostal len marginálne miesto v rôznych spoločensko-vedných disciplínach nielen v niekdajšom Československu, ale aj v iných krajinách strednej a východnej Európy. Kto niečo píše a hovorí o Karolovi Marxovi je automaticky považovaný za komunistu. Preto mnohí autori používajú pre myšlienky socialistickej politickej ekonómie (čo nie je marxistická ekonómia), ktoré premiešavajú s teóriami sprisahania, balia do bezpohľavného obalu ekonómie stredného prúdu. Diskusie o Karolovi Marxovi sa vedú pri rannej káve, ale medzi teoretikmi ekonómie. Jeho portréty sú na tričkách. Pre mnohých sa Karol Marx stal stredným prúdom. Hlavným komplexom, pre ktorý sa využíva nemecký mysliteľ je myšlienka o tom, že kapitalizmus je zlý, protivný a príliš sa o všetko stará a my by sme mali naučiť žiť viac sociálne uvedomelým a menej materiálnym životom. Karola Marxa si prisvojujú konzervatívni ľavičiari, ktorí smútia za progresom, ekonomickým rastom a ochranou životného prostredia.

V roku 2008 prepukla globálna finančná a ekonomická kríza. Vtedy sa najvýznamnejšie dielo Karola Marxa Kapitál, stalo jednou z najpredávanejších kníh. Karol Marx je znovu v móde. Mnohé médiá vo vyspelých krajinách píše, že Západ prežíva „renesanciu marxizmu“, že mládež čoraz častejšie hľadá odpovede na problémy súčasnosti v „myšlienkach nemeckého filozofa XIX. storočia.“ Tvár Karola Marxa sa objavila na jednej z nemeckých bankových kariet firmy MasterCard, novinári a vedci hovoria o dôležitosti myšlienok Karola Marxa.

1. Teória krízy

Karol Marx Marx položil základy teórie kapitalistickej krízy. Jedným z kľúčových komponentov tejto teórie je zákon poklesu miery zisku. Keď technický pokrok prináša úspory, čoraz viac sa investuje do výrobných prostriedkov ako práce zamestnancov. Moderným jazykom povedané, technické inovácie vedie k tomu, že pridaná hodnota je konštantným podielom znovu vytvorenej hodnoty, a suma zisku vytvorená v prepočte na jednu peňažnú jednotku požičaného kapitálu, teda miera zisku klesá. Mnohí podnikatelia

FOR FIN, Odborný mesačník pre financie a investovanie,

Bratislava, Fin Star 2014, ISSN 1339-5416, Júl-August / 2014

nemyslia v týchto kategóriách a preto je potrebné základnú tézu Karola Marxa preformulovať cez pojmy cena a zisk.

To teda znamená nasledovnú formuláciu. Pri zväčšení produktivity práce sa zlacňuje výroba tovarov. Pretože sa výroba zlacňuje, ceny tovarov majú tendenciu k poklesu. Tendencia k poklesu znamená, že ceny rastú o menšiu sumu, ako by mali rásť keby sa nezvýšila produktivita práce. Teória mimochodom nežiada, aby technický pokrok viedol k pádu cien, majú len spomaliť rast. Tendenciu k poklesu priznávajú nielen marxistickí ekonómovia, ale aj Alan Greenspan, ktorý bol šéfom americkej centrálnej banky – Federálneho rezervného systému USA. Povedal, že urýchlený rast produktivity práce zdržia rast miezd na jednu jednotku produkcie. Firmy sa neponáhľajú so zvyšovaním cien, pretože sa obávajú, že ich konkurencia vďaka novým investíciám a nižším nákladom sa bude snažiť obsadiť ich podiel na trhu. Alan Greenspan dodáva, že rastúca dostupnosť zariadení a programového vybavenia, ktoré sú schopné nahradiť pracovnú silu, je pravdepodobne hlavnou príčinou straty moci nad cenami zo strany podnikania za posledné roky.“

Karol Marx považoval pokles miery zisku za sprostredkovanú príčinu krízy. Tieto sprostredkované príčiny vedú cez množstvo medzičlánkov ku kríze. Jedným z týchto medzičlánkov je nízka miera zisku. Tento fakt sám o sebe vyvoláva problémy. Podniky, ktoré majú mieru zisku, ktorá je dva razy menšia ako je priemer sú vystavené riziku bankrotu. Ak je zisk nízky, zvyčajne sa neinvestuje.

Ďalším významným a kľúčovým medzičlánkom je úver. Karol Marx hovoril, že nebezpečenstvo úveru je v tom čo dnes označujeme pojmom morálny hazard. Veritelia si berú na seba mimoriadne riziká, pretože peniaze, ktorými disponujú nie sú ich majetkom. Mimochodom morálny hazard sa niektorými teoretikmi považuje za hlavnú príčinu súčasnej krízy. Karol Marx tvrdil, že pokles miery zisku nepriamo vedie ku kríze vďaka podpore špekulácie nadvýroby. Odohráva sa to len po určitom čase. Prichádza moment keď sa dlhy nedajú splatiť, nastupuje kríza, a kríza vedie k stagnácii.

FOR FIN, Odborný mesačník pre financie a investovanie,

Bratislava, Fin Star 2014, ISSN 1339-5416, Júl-August / 2014

Mnohé súčasné výskumy negujú názory súčasných kritikov kapitalizmu, ktorí tvrdia, že obratom v ekonomike sú osemdesiate roky. Vtedy sa zmenšil podiel manuálne pracujúcich v ekonomike a zmenšili sa aj ich mzdy. To viedlo k rastu miery zisku.

Mohla byť investovaná, ale nestalo sa tak. Diskusia o správnosti, či nesprávnosti názorov Karola Marxa na vývoj kapitalistickej ekonomiky, bude pokračovať dlho. Debaty medzi skutočnými vedcami sa snaží overovať jeho myšlienky na reálnych štatistických údajoch, a nie vulgárnou kritikou. Marxovo myslenie našlo nové uplatnenie napríklad v teóriách mysliteľov takzvanej frankfurtskej školy, do ktorej patria takí významní vedci ako Erich Fromm, Jürgen Habermas, Karl Grünberg, Theodor Adorno, Max Horkheimer, Herbert Marcuse. Na Marxove myšlienky nadväzovalo množstvo mysliteľov. Vzhľadom na jeho vplyv i tí, ktorí s ním úplne nesúhlasili sa s ním vyrovnávajú kriticky. Medzi najväčších Marxových kritikov patria Max Weber, Raymond Aron, Karl Raimund Popper a liberálni myslitelia. Nie nezaujímavá je dnešného pohľadu aj činnosť Karola Marxa ako novinára.

2. Marx ako novinár

Novinársky životopis Karola Marxa sa začína z denníka Rheinische Zeitung (celý názov Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe), ktorý vychádzal v Kolíne nad Rýnom. V denníku Karol Marx začal pracovať v apríli 1842. V októbri toho istého roku sa stal šéfredaktorom denníka. Rheinische Zeitung bol nemecký denník, ktorý založili predstavitelia nemeckých podnikateľov liberálnej orientácie, ktorý boli kriticky naladení proti pruskej vláde. V redakcii pracovali ľavicoví a liberálni hegelci. V tom čase patril Karol Marx medzi hegelcianských liberálov. Denník vychádzal v Kolíne od 1. januára 1842 do 31. marca 1843. Počas práce v Rheinische Zeitung sa Karol Marx začína zaoberať úlohou ekonomických záujmov ľudí v spoločenskom živote.

Jedným z problémov, ktorými sa vtedy Karol Marx zaoberal bola sloboda tlače. V dvoch článkoch uverejnených v denníku sa venoval polemike ohľadom zákonodarnej činnosti

rokovaniu šiesteho porýnskeho zemského snemu a vystupoval proti cenzúre¹. Pôvodne sa mali zverejniť tri články, ale do denníka sa dostali len dva. Marx v nich vystupoval proti cenzúre, ktorá podľa neho zaklína slobodu milujúci duch národu a nedáva možnosť slobodne vykladať svoje emócie a myšlienky.²

2.1. Neue Rheinische Zeitung

Neskôr pracoval Karol Marx vo vlastnom denníku Neue Rheinische Zeitung s podtitulom Organ der Demokratie. Denník začala vychádzať 1. júna 1848. Bolo to po dočasnom zrušení cenzúry v Prusku a v iných nemeckých štátoch. Denník Neue Rheinische Zeitung mal rozvetvenú sieť spravodajcov. Vychádzal pre tie časy v nezvyčajne vysokom náklade – 3 000 až 6 000 výtlačkov. Neue Rheinische Zeitung bola za vytvorenie na území Nemecka jednotnej demokratickej nemeckej republiky, za vojnu proti Rusku s cieľom obnovy samostatného Poľska. Dôležitými témami denníka boli revolučné udalosti v krajine, boj s feudálnymi prežitkami v Nemecku. Príkladom pre nemeckú revolúciu z pohľadu Neue Rheinische Zeitung bola francúzska Februárová revolúcia 1848, ktorá v Paríži zvrhla a vyhlásila Francúzsku republiku. Podľa predpokladov Karola Marxa a Fridricha Engelsa mala liberálno-demokratická revolúcia v Nemecku v rokoch 1848 – 1849 prerásť do socialistickej revolúcie. Nestalo sa tak.

Neue Rheinische Zeitung sa stal jedným z najpopulárnejších denníkov tých čias. Kritizoval Prusko a Rakúsko – Uhorsko kvôli tomu, že potlačili revolúcie v roku 1848. Denník kritizoval aj liberálnu buržoáziu za to, že bola ochotná dosahovať kompromisy s monarchiou. Propagoval socialisticke myšlienky. Väčšina členov redakcie bola členmi Zväzu komunistov. Posledné číslo vyšlo v červenej farbe 19. mája 1849.

¹ Marx, K. Poznámky k nové pruské censurní instrukci. Dostupné na internete: www.marsist.org/cesky

² Marx, K. Jednání šestého porýnského zemského sněmu. Debaty o svobodě tisku a o zveřejňování jednání zemských stavů. Dostupné na internete: www.marsist.org/cesky

Neskôr spolupracoval s rôznymi médiami napríklad s chartistickými novinami People's Paper, emigrantskými novinami Reform vychádzajúcimi v USA, či novinami Vorwarts! vydávanými v Paríži, ale aj ďalšími novinami.

Britská tlač v danom období bola reprezentovaná niekoľkými novinami Morning Chronicle, The Times, The Quarterly Review, The Edinburgh Review. Od augusta 1851 sa Karol Marx zahraničným spravodajcom denníka New York Daily Tribune. Spolupráca s denníkom sa skončila v marci 1862.

2.2. New York Daily Tribune

História denníka sa začala písať v roku 1841 keď známy americký novinár Horace Greeley založil New York Tribune. Majitelia už existujúcich bulvárnych periodík The Sun a New York Herald chceli všetkými silami zničiť konkurenta a používali rôzne metódy boja s konkurenčným denníkom, ktoré došli až do útokov na kolportérov, či preplácania redaktorov denníka. Výsledkom konkurenčnej súťaže bolo nielen to, že New York Tribune dokázala, že má právo existovať, ale získal dôstojné miesto na americkom trhu médií.

V roku 1848 sa Charles Anderson Dana, ktorý sa od roku 1849 stal šéfredaktorom denníka New York Tribune, stretol s Karolom Marxom v Kolýne nad Rýnom. Karol Marx na neho urobil dobrý dojem poznatkami a myslením. Vďaka iniciatíve Charlesa Andersona sa Karol Marx stal európskym spravodajcom New York Tribune pre Európu. Podmienky spolupráce boli pre Marxa relatívne dosť výhodné. Zaviazal sa písať dva články do týždňa a za každý článok dostával po 2 britské libry, ktoré boli v tom čase rovné štyridsiatim nemeckým markám.

Charles Anderson Dana veľmi dobre pochopil aký prospech mu prinesie Karol Marx. Osoba Karla Marxa sa stala súčasťou reklamnej kampane pre predplatiteľov denníka. Niekedy využíval osobné listy Karla Marxa a zverejňoval ich ako vlastnú prácu, čím vyvolával nespokojnosť Karla Marxa. Avšak tým, že zverejňoval svoje články v denníku New York Tribune získal prístup k veľkému publiku, pretože toto periodikum malo v tom veľmi veľké publikum.

FOR FIN, Odborný mesačník pre financie a investovanie,

Bratislava, Fin Star 2014, ISSN 1339-5416, Júl-August / 2014

Výskumníci americkej tlače si myslia, že najdôležitejším príspevkom denníka New York Tribune bolo to, že položil základ typologickej tendencie tým, že sa stal prototypom, alebo protomodelom kvalitatívneho tlačeného média v americkej žurnalistike. Denník bol oveľa vážnejší a presnejší ako jeho konkurenti a preto si získal popularitu najmä v konzervatívnych kruhoch.

Ako povedal Horace Greeley, noviny museli byť „školou“ pre dospelých, ale aj „tribúnou“, prostredníctvom ktorej môžu hovoriť svoje názory predstavitelia ľudu.

Denník New York Tribune sa distribuoval nielen v New Yorku, ale aj v iných mestách, citovali ho a polemizovali s ním iné americké denníky.

2.3. Kvalita žurnalistiky

Americkí historici sa zhodujú na tom, že New York Tribune mal veľký vplyv na americkú žurnalistiku. Americký cestovateľ a spisovateľ Bayard (James) Taylor povedal, že po biblii je na severozápade USA na druhom mieste New York Tribune. New York Tribune presadzovala uskutočnenie demokratických reforiem, takých ako reforma vzdelávania, zrušenie trestu smrti a telesných trestov, rozšírenie občianskych práv žien. Denník mal pokrokové postoje k problematike zamestnancov a snažila sa dosiahnuť zlepšenie ich postavenia a zväčšenie práv. Denník nie raz vyhlásil, že bude podporovať každú novú myšlienku, ktorá je zameraná na zlepšenie morálneho, intelektuálneho, morálneho a sociálneho stavu ľudstva, kvôli čomu je pripravený prinášať akékoľvek obete a ustáť útoky nepriateľov.

Keď písali o denníku New York Tribune Karol Marx a Fridrich Engels tvrdili, že sú najlepšimi anglo-americkými novinami. Posudzovali ho ako najvplyvnejší, vedúci denník USA, ktorý je na poprednom mieste v svetovej tlači.

Ako zdroj vplyvu New York Tribune Karol Marx a Fridrich Engels označovali preberanie jeho článkov inými denníkmi. “Existuje nie menej ako stovka amerických novín vychádzajúcich v angličtine, ktoré preberajú heslá od Tribune,” napísal v tejto súvislosti Karol Marx. [3: 152].

FOR FIN, Odborný mesačník pre financie a investovanie,

Bratislava, Fin Star 2014, ISSN 1339-5416, Júl-August / 2014

Celkom v New York Tribune vyšlo viac ako 500 článkov a analýz Karola Marxa a Fridricha Engelsa. Približne tretina materiálov bola z pera Fridricha Engelsa. Celkom je to päť zväzkov zo súborného diela Karola Karxa. Sú to materiály o Nemecku, o európskych udalostiach a problémoch, napríklad o pochode Giuseppe Garibaldi južným Talianskom, udalostiach v Rusku a na Kaukaze. Ich články sa týkali najdôležitejších otázok domácej a zahraničnej politiky, robotníckeho hnutia, ekonomického rozvoja európskych krajín, koloniálnej expanzie, hnutí za národné oslobodenie v koloniálnych krajinách.

Karol Marx a Fridrich Engels využívali možnosti New York Tribune, pre výklad svojich názorov, prístupov k interpretácii histórie a otázok spoločenského a politického rozvoja modernej civilizácie.

Napríklad v pamfletoch Lord Palmerston a Odhalenia histórie diplomacie XVIII. Storočia, ale aj v celom rade iných článkov Marx detailne analyzoval základné postupy diplomatických hier, ktoré vytvárajú hmlu pre geopolitické stratégie európskych krajín.

Redakcia New York Tribune mnoho razy svojvoľne narábala s rukopismi Karola Marxa a Fridricha Engelsa. Mnohé z nich vydávala bez podpisu autorov v podobe redakčných úvodníkov. Od polovice roku 1855 všetky články Karola Marxa a Fridricha Engelsa vychádzali bez podpisu. V niektorých prípadoch redakcia články redigovala a uvádzala pri nich svojvoľne vybraný dátum. Podobné správanie vyvolávalo pravidelné protesty Karola Marxa.

Na jeseň 1857 v súvislosti s ekonomickou krízou v USA začal mať denník New York Tribune problémy. Redakcia ho požiadala, aby zmenšil periodicitu publikácií. Karol Marx prestal s redakciou spolupracovať keď v období začiatku občianskej vojny v USA z postu šéfredaktora odišiel Charles Anderson Dana.

Podľa verzie samotného Karola Marxa, základnou príčinou ukončenia spolupráce s New York Tribune bola politická a stranícka angažovanosť denníka, ktorý sa stal oficiálnym orgánom Republikánskej strany. Po smrti Karola Marxa jeho dcéra Eleonóra vydala výber článkov

FOR FIN, Odborný mesačník pre financie a investovanie,

Bratislava, Fin Star 2014, ISSN 1339-5416, Júl-August / 2014

venovaných východnej problematike, teda udalostiam na Kaukaze v knihe The Eastern Question, ktorá vyšla v Londýne v roku 1897.

V závere musíme poznamenať, že Karol Marx napriek tomu, že sa ho mnohí snažia vymazať z pamäte patrí medzi najvýznamnejších mysliteľov XIX. storočia, ktorí aj dnes ovplyvňujú mnohých, ktorí to verejne priznávajú, ale aj tých ktorí to skrývajú. Myslenie a konanie niektorých však nie je ovplyvnené myšlienkami Karola Marxa, ale ideológiou reálneho socializmu, ktorá si z nich vybrala to, čo sa jej hodilo. Konformisti pred rokom 1990 zakazovali Carla Poppera a po roku 1990 zakazujú Karola Marxa.

Literatúra

[1] Greenspan, A. Productivity. Remarks by Chairman at the U.S. Department of Labor and American Enterprise Institute Conference, Washington, D.C. October 23, 2002. Dostupné na internete: <http://www.federalreserve.gov/BoardDocs/Speeches/2002/20021023/default.htm>

[2] Panitch, L. Thoroughly Modern Marx Lights. Camera. Action. Das Kapital. Now. Foreign Policy 15. 4. 2009. Dostupné na internete:
[HTTP://WWW.FOREIGNPOLICY.COM/ARTICLES/2009/04/15/THOROUGHLY_MODERN_MARX](http://WWW.FOREIGNPOLICY.COM/ARTICLES/2009/04/15/THOROUGHLY_MODERN_MARX)

[3] Mehring F. Karl Marx: The Story of His Life. Routledge; Reprint edition (October 23, 2010)

Vladimír Bačišin

Paneurópska vysoká škola

Fakulta ekonómie a podnikania

Tematínska 10

851 01 Bratislava

vladimir.bacisin@gmail.com

FOR FIN, Odborný mesačník pre financie a investovanie,

Bratislava, Fin Star 2014, ISSN 1339-5416, Júl-August / 2014